

DIVERSÀRIUM

Albert Velasco

Fotografies: Albert Velasco

Una passejada per la cambra del tresor. Obres medievals al Saló Antiquaris 2007 de Barcelona

És sabut que el Saló d'Antiquaris de Barcelona —Fira de Barcelona, del 3 a l'11 de març de 2007— és cita ineludible per a tot aquell interessat en l'apassionant món de l'art i les antiguitats. Si no és per comprar, com a mínim podrem passejar-nos entre sarcòfags de l'antic Egipte, escultures de la Roma dels emperadors i pintures d'alta època, a part de les nombroses obres dels principals pintors catalans i hispans dels segles XIX i XX.

Un servidor s'apropa cada any al pavelló firal per trobar-se i xerrar amb amics de fa temps, però també com a exercici professional a la recerca de peces que, després de dormir ensopides en alguna col·lecció particular, tornen a sortir a la llum i es posen de nou en venda. Aquest fenomen de redescobriments és especialment interessant per a aquells que ens dediquem a investigar sobre temes relacionats amb l'art medieval, ja que podem tenir accés a peces inèdites —les menys— o a altres que simplement coneixíem per referència o a través de fotografies antigues. I és d'això mateix que m'interessa parlar, d'una sèrie d'obres d'art d'època medieval, la majoria catalanes, que s'ofereixen en venda i que, per diferents motius, transcendeixen l'esfera pecuniària i incorporen al seu pedigrí una sèrie de valors historicoartístics especials.

En l'edició que acaba de clausurar-se, per exemple, destaquen algunes obres que ofereix en venda la Galeria Bernat, comerç barceloní que sempre ha destacat per oferir als seus clients peces medievals d'alta qualitat, que no és fàcil. Entre la selecció d'objectes que presenten, destaquem tres compartiments de retaule, pintats al tremp sobre fusta, amb la representació de sant Joan Evangelista, la Pietat i la Magdalena. Es tracta d'un conjunt poc conegut entre els especialistes —tal vegada equivocant-me, diria que inèdit—, atribuït al taller dels Vergós, un dels obradors més prolífics de la Barcelona de la segona meitat del segle XV. Entre les seves obres més destacades

es troba el retaule major de l'església de Sant Esteve de Granollers (Barcelona). L'obra que avui s'ofereix en venda, per tant, és de gran importància.

La mateixa galeria ofereix en venda un fragment de predel·la —un tipus de fris que recorria la part baixa dels retaules— atribuït al taller de Bartomeu de Robio, a qui es considera el màxim exponent de la denominada Escola de Lleida d'escultura en pedra del segle XIV. Robio va ser l'autor del retaule major de la Seu Vella de Lleida (cap a 1360-1362), conservat avui fragmentàriament, i la seva manera de fer va influir decisivament en altres escultors de la zona, que van començar a imitar el seu estil. En concret, el fragment a què ens referim es va conservar durant molts anys al castell de Santa Florentina de Canet de Mar, en el marc d'una col·lecció particular que, en el seu dia, va allotjar obres de gran qualitat. Cal assenyalar que al Museu Frederic Marès de Barcelona es conserva un altre fragment de la mateixa predel·la, i un tercer, que s'ha donat a conèixer recentment, es localitza en una col·lecció particular de Tarragona. La predel·la de la qual van formar part tots ells representava un apostolat amb els articles de la Fe del Credo, tema força habitual en aquesta part baixa dels retaules. Cal destacar que la peça que podem contemplar a la fira encara conserva bona part del seu policromat original, amb els característics tons blaus i vermells que acostumem a trobar en les produccions de l'Escola de Lleida.

Sense sortir encara de l'estand de la Galeria Bernat, ens trobem amb una obra —un altre fragment de predel·la— executada per un altre dels grans escultors de l'edat mitjana a Catalunya, Pere Oller, autor del sepulcre del cardenal Berenguer d'Anglesola a la Catedral de Girona, del retaule major de la Catedral de Vic i que també va intervenir en un dels projectes artístics més ambiciosos del moment, el del panteó reial del monestir de Poblet. Desviant-nos una mica del tema, encara que no del tot, al mateix escultor podria atribuir-se una figureta de ploroner realitzada en alabastre que un dels antiquaris més importants del món, el parisenc Brimo de Laroussilhe, té al seu local del Quai Voltaire i que es diu que

Foto de capçalera: Taller de Bartomeu de Robio. Fragment de predel·la de retaule amb la representació de Sant Tomàs i Sant Jaume (?). Circa 1360-1370.

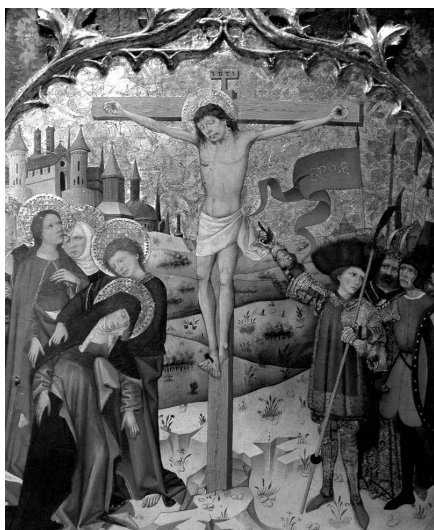
Taller dels germans Vergós. Sant Joan Evangelista, la Pietat i la Magdalena. Finals del segle XV.

procedeix del conjunt funerari esmentat. Realment, és semblant a altres que s'han conservat, la qual cosa atorga credibilitat a la hipòtesi. Seria interessant, doncs, que les autoritats competents en la matèria fessin un esforç i la recuperessin per a Catalunya.

Una altra de les peces estrella de la fira és una pintura sobre taula amb la representació del Calvari que ofereix en venda Cuadrilart (Barcelona). No és una obra inèdita, ja que fou estudiada per l'eminent hispanista Ch. R. Post als anys quaranta del segle XX, quan es trobava en una col·lecció particular de Viena. El 1996 "va reaparèixer" al nostre país i se subhastà l'any següent a la Sala Retiro de Madrid. S'atribueix a Honorat Borrassà, un pintor que apareix documentat per primera vegada a Girona el 1446. D'ell es conserven comptades obres, entre aquestes el retaule de Sant Miquel de Castelló d'Empúries

(Girona), per la qual cosa la pintura de Cuadrilart és d'una importància artística elevada. Un treball de primeríssima línia que, a més, presenta un estat de conservació magnífic.

L'antiquari mallorquí Francisco Servera, per la seva part, posseeix dues escultures d'immensa qualitat, un parell de talles en fusta amb la representació de sant Pere i, segurament, sant Jaume. Encara que a la cartel·la que les acompanyava a l'estand s'atribuïen a l'escola hispanoflamenca, m'atreveixo a avançar que podrien ser obra del gran Alejo de Vahía, un escultor nòrdic que es va instal·lar a finals del segle XV a Becerril de Campos (Palència). Va desenvolupar la seva activitat a Castella, encara que també sabem que va treballar per a la Catedral de València. No fa gaire, el Museu Marès de Barcelona, un dels que més obra custodia d'ell, li va dedicar una magna exposició, *Alejo de Vahía, mestre d'imatges* (2001).

Honorat Borrassà. Calvari. Circa 1450.

Anònim. Sant Miquel. Finals del segle XV.

Anònim. Mare de Déu i el Nen. Segona meitat del segle XV.

D'altra banda, l'antiquari Xarrié, de Barcelona, oferia als seus clients en aquesta edició de la fira una pintura sobre taula de gran format —la principal d'un retaule— amb la representació de sant Miquel abatent el diable, seguint una composició molt estesa a la pintura hispana de la baixa edat mitjana. Es pot datar sense dificultats en el darrer terç del segle XV i, personalment, dissentim de l'atribució que es feia a Pere Garcia de Benavarri, un dels pintors més interessants de finals del gòtic a Aragó i Catalunya. Conservem bastants obres de l'esmentat mestre, per la qual cosa tenim suficients elements per establir comparacions i rebutjar la proposta assenyalada. Sense un estudi atent —que requereix el seu temps— és difícil donar una proposta concreta d'autoria, però tot i això, a primer cop d'ull l'obra suggereix interessants connexions amb la pintura mallorquina i valenciana tardogòtica. Cal lamentar els importants repintats que afecten el conjunt. L'inexorable pas del temps té aquestes coses.

I finalment, he deixat per al final l'obra que més ha cridat la meua atenció, no pel fet que és precisament una obra espectacular, sinó pel que crec que s'hi amaga darrere. Es tracta d'una petita taula pintada amb la representació de la Verge i el Nen, propietat de Metz de Benito, comerç d'antiguitats amb seu a Munic i que ja és un clàssic del saló barceloní. Quant a l'estil, l'antiquari propietari la relaciona amb algun seguidor de Lluís Dalmau, pintor valencià establert a Barcelona, a qui es considera l'introduïdor del llenguatge pictòric flamenc a les nostres terres. A part de la seva interessant iconografia i que es tracta d'una altra obra segurament inèdita, la pintura mereix un comentari a part pel seu format. A diferència del que hem anat veient fins ara, no es tracta d'una taula originalment concebuda per presidir un altar d'una església determinada, sinó que, molt probablement, ens trobem davant d'una obra de devoció privada, una pintura que segurament penjava de la paret a casa d'un carnisser, un fuster o qui sap si d'un noble. Si fos cert, l'extraordinari és que hagi arribat fins als nostres dies, ja que és relativament fàcil que un retaule d'una església es conservi, però és força difícil que avui puguem gaudir d'una obra d'ús particular amb cinc-cents anys a les esquenes. Pel que ens diu la documentació, era habitual trobar aquest tipus de pintures en moltes cases de l'època, però els avatars de la història han fet que ens n'hagi arribat un nombre molt reduït. Eren taules que els pintors executaven, per dir-ho d'alguna manera, gairebé de forma seriada, i que la població podia adquirir en determinats establiments comercials. Així mateix, la seva presència a les llars catalanes —i hispanes— es va generalitzar a partir de mitjan del segle XV, moment en què comencen a arribar a la Península productes d'importació procedents dels Països Baixos.

En conclusió, bona fira la que aquest any s'ha presentat a Barcelona, amb obres d'immensa qualitat i, també, amb alguns "però". El primer, les astronòmiques xifres que es demanen per determinades peces, fora absolutament del que marca el mercat. A la llarga, això farà mal. El segon, més que una crítica, un consell als amics antiquaris. Quan es tracta de certificar obres de les quals no es coneix l'autor amb seguretat, cal superar el

Alejo de Vahía. Sant Jaume. Finals del segle XV.

tradicional costum de cercar el catedràtic de torn que ho certifica tot —i absolutament tot—, bàsicament perquè és impossible que una persona sàpiga de tot. Aquells temps ja van passar —o haurien d'haver passat. Cada tema té els seus especialistes concrets, i els anys de trajectòria de cadascú així ho avalen, per la qual cosa l'antiquari té l'obligació d'oferir les seves obres amb certificats expedits pels principals especialistes en cada tema o, fins i tot, artista. Amb això, tots hi guanyarem.